

БУДЬМО
ЗНАЙОМІ!

Клименко Ніналь Павлівна, кандидат історичних наук, викладач кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Вчител року» (1999 р.). Нагороджена знаком «Відмінник освіти» (2001 р.). Співавтор посібників для школярів, «Книги для читання з історії середніх віків», «Досліджуючи гуманітарне право». Автор і співавтор методичних посібників, присвячених проблемам роботи з обдарованою дитиною. Сфера наукових інтересів – історія України (Західна Україна XIX–XX ст.), правова освіта та виховання молоді.

Ніналь Клименко

АТЕСТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Одним з пріоритетних завдань реформування системи освіти є підвищення рівня професійної компетенції педагогічних працівників. Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. Тому велику увагу слід приділяти підготовці нового покоління працівників освіти та науки, підвищенню загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі в суспільстві.

Атестація кадрів належить саме до тих ефективних методів, що сприяють розширенню кола творчих, ініціативних педагогічних та науково-педагогічних кадрів та зростанню якості освіти.

У багатьох енциклопедичних словниках тлумачення терміна «атестація» також зводиться до перевірки якості компетенції працівників.

Так, «Юридичний енциклопедичний словник» за редакцією А. Сухарєва визначає атестацію як визначення кваліфікації працівника з метою перевірки відповідності його займаній посаді. Проводять її для найбільш раціонального використання фахівців, підвищення ефективності їх праці й відповідальності за доручену справу; вона сприяє удосконаленню процедури підбору та виховання кадрів, підвищенню їх ділової кваліфікації [7, с. 25 – 26].

В юридичній енциклопедії атестація (від лат. *attestatio* – свідчення, підтвердження) тлумачиться як перевірка та оцінка ділової кваліфікації працівників на предмет їх відповідності займаній посаді або здійснюваній роботі. Метою атестації є найбільш раціональне використання кадрів, підвищення ефективності їх праці [8, с. 161].

Слід зазначити, що в юридичній літературі підходи до визначення категорії «атестація» дещо різняться. Так, А. Жиров під атестацією розуміє встановлену державою форму періодичної перевірки спеціальної трудової правосуб'єктності певної категорії працівників і якості виконання ними трудової функції з метою встановлення відповідності осіб, що атестуються, займаній посаді, підвищення їх професійно-ділового і морально-політичного рівня, а також сприяння адміністрації в поліпшенні підбору і розміщення кадрів [1, с. 7]. З точки зору Л. Лазор, атестація – це передбачена законодавством обов'язкова періодична перевірка та оцінка ділової кваліфікації, особистісних і моральних якостей у процесі визначення відповідності займаній посаді або виконуваній роботі встановленої категорії працівників [2, с. 33]. В. Малиновський під атестацією розуміє діяльність, у процесі якої атестаційна комісія в межах встановленої процедури виявляє ступінь відповідності працівника посаді, яку він обіймає [3, с. 117]. Ю. Полетаєв уважає, що атестація – це юридичний обов'язок проходити періодичну перевірку рівня своєї професійної підготовленості (кваліфікації) і відповідності займаній посаді (виконуваній роботі), що організується роботодавцем відповідно до встановлених правил і положень, з метою оптимізації використання кадрів, стимулювання зростання їх кваліфікації, підвищення відповідальності, виконавської дисципліни і встановлення можливостей збереження, зміни або припинення трудових правовідносин [4, с. 20].

Національне законодавство про освіту виробило відповідний підхід до поняття «атестація».

Атестація педагогічних працівників закладів освіти проводиться відповідно до За-

кону України «Про освіту» (ст. 54), Закону України «Про загальну середню освіту» (ст.27), Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Типового положення про атестацію педагогічних працівників України (затверджене наказом МОН України від 06.10.2010 № 930, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14.12.2010 № 1255/18550, листів МОН України від 06.01.2011. № 1/9-6 «Про застосування Типового положення про атестацію педагогічних працівників України», від 26.01.2011 № 1/9-44 «Про застосування деяких норм Типового положення про атестацію педагогічних працівників».

Атестація педагогічних працівників проводиться відповідно до частини четвертої статті 54 Закону України «Про освіту», частини першої статті 32 Закону України «Про дошкільну освіту», частини першої статті 27 Закону України «Про загальну середню освіту», статті 25 Закону України «Про позашкільну освіту», частини четвертої статті 45 Закону України «Про професійно-технічну освіту», частини четвертої статті 48 Закону України «Про вищу освіту» та відповідно до «Типового положення про атестацію педагогічних працівників», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 № 930.

Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямована на всебічне комплексне оцінювання їхньої педагогічної діяльності, за якою визначають відповідність педагогічного працівника змінамі посаді, рівень його кваліфікації, присвоюють кваліфікаційну категорію, педагогічне звання.

Метою атестації є стимулювання цілеспрямованого безперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, росту їх професійної майстерності, розвитку творчої ініціативи, підвищення престижу й авторитету, забезпечення ефективності навчально-виховного процесу.

Отже, ми дійшли висновку, що за своєю сутністю атестація педагогічних працівників – це

- по-перше, перевірка педагогічних якостей учителя;
- по-друге, важливий захід для підбору, використання і виховання кадрів;
- по-третє, стимул для професійного зростання працівників;
- по-четверте захід, що сприяє розробленню спеціальних методик для визначення якостей, необхідних працівникам різних категорій, а також кращому плануванню пепрепідготовки кадрів, підвищенню їх професійної кваліфікації.

Для атестації характерним є те, що вона:

- застосовується до працівників, які працюють у навчально-виховних закладах, організаціях тощо, тобто її суб'єктами є педагогічні працівники;
- проводиться періодично;
- здійснюється у спеціальній організаційно-правовій формі;
- є цінною для підбору кадрів.

Таким чином, атестація педагогічних працівників – це чинний юридичний засіб перевірки ділових якостей педа-

гога. Вона активно впливає на раціональний підбір, розміщення й використання кадрів, підвищення рівня педагогічної роботи, стимулює зростання професійної майстерності й розвитку особистості.

Види атестації

Відповідно до «Типового положення про атестацію педагогічних працівників» [6] (далі «Типове положення») атестація педагогічних працівників навчальних та інших закладів є обов'язковою. Атестація може бути черговою або позачерговою.

Чергова атестація здійснюється **один раз на п'ять років**. Умовою чергової атестації педагогічних працівників є обов'язкове проходження не рідше одного разу на п'ять років підвищення кваліфікації на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів. Ця вимога не поширюється на педагогічних працівників, які працюють перші п'ять років після закінчення вищого навчального закладу.

Позачергова атестація

Позачергова атестація проводиться за заявкою працівника з метою підвищення кваліфікаційної категорії (тарифного розряду) або за поданням керівника чи педагогічної ради навчального закладу з метою присвоєння працівнику кваліфікаційної категорії, педагогічного звання та в разі зниження ним рівня професійної діяльності.

Позачергова атестація з метою підвищення кваліфікаційної категорії може проводитися не раніше як через три роки після присвоєння попередньої.

Присвоєння кваліфікаційних категорій та педагогічних звань

За результатами атестації педагогічним працівникам присвоюють кваліфікаційні категорії: «спеціаліст», «спеціаліст другої категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії», а також за високі показники в роботі педагогічні звання: «викладач-методист», «учитель-методист», «вихователь-методист», «педагог-організатор-методист», «практичний психолог-методист», «керівник гуртка – методист», «старший викладач», «старший учитель», «старший вихователь», «майстер виробничого навчання I категорії», «майстер виробничого навчання II категорії». Умови та порядок присвоєння педагогічних звань визначають п.п. 5.2-5.6. «Типового положення».

Педагогічні звання присвоюють безстроково.

Присвоєння кваліфікаційних категорій за результатами атестації здійснюється **послідовно**.

Однак, слід зазначити, що відповідно до п. 4.7. «Типового положення про атестацію педагогічних працівників», педагогічні працівники, які в міжатестаційний період підготували переможців III етапу всеукраїнських або міжнародних учнівських та студентських олімпіад з базових навчальних предметів; переможців III етапу всеукраїнських або міжнародних спортивних змагань; переможців всеукраїнських конкурсів фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів, переможців всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідни-

цьких робіт учнів-членів Малої академії наук, а також педагогічні працівники, які стали переможцями або лауреатами конкурсів фахової майстерності, що проводяться центральними органами виконавчої влади, мають наукові ступені, вчені або почесні звання, якщо їх діяльність за профілем збігається з наявним науковим ступенем, ученим (почесним) званням, **атестуються без додержання послідовності в присвоєнні кваліфікаційних категорій та строку проведення позачергової атестації.**

Організація та строки проведення атестації

Щороку до 10 жовтня керівники навчальних та інших закладів, працівники яких атестуються, подають до відповідних атестаційних комісій списки педагогічних працівників, які підлягають черговій атестації, із зазначенням результатів попередньої атестації та строків проходження підвищення кваліфікації. У цей самий термін до атестаційних комісій педагогічні працівники подають заяви про позачергову атестацію, про перенесення строку атестації, подання керівника або педагогічної ради закладу про присвоєння працівнику кваліфікаційної категорії, педагогічного звання та в разі зниження ним рівня професійної діяльності.

Атестаційна комісія відповідно до затвердженого графіка роботи до 15 березня вивчає педагогічну діяльність осіб, які атестуються, шляхом відвідування уроків, позаурочних заходів, вивчення рівня навчальних досягнень учнів з предмета, ознайомлення з інформацією про участь педагогічного працівника в роботі методичних об'єднань, фахових конкурсах та інших заходах, пов'язаних з організацією навчально-виховної роботи, тощо.

Атестація педагогічних працівників здійснюється атестаційними комісіями у такі строки: комісіями I рівня – до 1 квітня, II рівня – до 10 квітня, III рівня – до 25 квітня.

Особи, прийняті на посади педагогічних працівників після закінчення вищих навчальних закладів, атестуються не раніше як після двох років роботи на займаній посаді.

Умови збереження кваліфікаційних категорій та педагогічних звань

1. За педагогічними працівниками, які переходят на роботу з одного навчального закладу до іншого навчального закладу системи загальної середньої освіти та системи дошкільної освіти, за наявності відповідної фахової освіти зберігаються присвоєні кваліфікаційні категорії (тарифні розряди) до наступної атестації, педагогічні звання. Ця норма також поширюється на педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації, які не належать до системи загальної середньої освіти. За педагогічними працівниками, які переходят на посади методистів, зберігаються присвоєні попередньою атестацією кваліфікаційні категорії. Атестація таких працівників здійснюється, переважно, через рік після переходу на посаду методиста, але не пізніше, ніж за два роки.

2. На час перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною до досягнення нею

трирічного віку (якщо дитина потребує домашнього догляду – до досягнення дитиною шестиричного віку) за педагогічними працівниками зберігаються кваліфікаційні категорії (тарифні розряди), педагогічні звання. Час перебування в таких відпустках не враховують, визначаючи термін чергової атестації.

Умови перенесення чергової атестації

1. Атестація педагогічного працівника, який підлягає черговій атестації, може бути перенесена на один рік у випадку тривалої тимчасової непрацездатності або за умови переходу працівника у рік проведення чергової атестації на роботу до іншого навчального закладу та з інших важливих причин. За такими працівниками до наступної чергової атестації зберігаються встановлені попередньою атестацією кваліфікаційні категорії (тарифні розряди), педагогічні звання.

2. Чергова атестація педагогічних працівників, які поєднують роботу з навчанням у вищих навчальних закладах за напрямами (спеціальностями) педагогічного профілю, за їх згодою може бути відтермінована до закінчення навчання. Присвоєні ім попередньою атестацією кваліфікаційні категорії (тарифні розряди) зберігаються до чергової атестації.

3. У разі поновлення на роботі педагогічного працівника, який раніше виконував цю роботу, незалежно від тривалості перерви в роботі, за ним зберігаються присвоєні за результатами останньої атестації кваліфікаційні категорії (тарифні розряди) та педагогічні звання. Атестація таких працівників здійснюється здебільшого через рік після поновлення на роботі, але не пізніше, ніж за два роки.

Особливості атестації вчителів, які викладають декілька предметів

Відповідно до п. 3.20. «Типового положення» вчителі та викладачі, які мають педагогічне навантаження з кількох предметів, атестуються з того предмета, який викладають за спеціальністю. У цьому випадку присвоєна кваліфікаційна категорія поширюється й на педагогічне навантаження з інших предметів, які вони викладають та з яких пройшли підвищення кваліфікації.

У зв'язку з неоднаковим тлумаченням цієї норми Міністерство освіти молоді та спорту дало роз'яснення, у якому зазначено, що «з метою захисту трудових прав учителів та викладачів, які мають педагогічне навантаження з кількох предметів, передбачено, що вони атестуються лише з того предмета, який викладають за спеціальністю. Необхідно умовою при цьому є обов'язкове підвищення кваліфікації з тих навчальних дисциплін, які вчитель викладає» [5].

У подальшому, зазначає Міністерство освіти, молоді та спорту, органам управління освітою спільно з інститутами післядипломної педагогічної освіти, слід планувати курси підвищення кваліфікації вчителів, які викладають два і більше навчальних предметів, застосовуючи очно-дистанційні, дистанційні, варіативні та інші форми навчання, які

б органічно взаємоузгоджувалися з процедурою атестації педагогічних працівників.

Оскарження рішення атестаційної комісії

У разі ухвалення атестаційною комісією рішення про невідповідність педагогічного працівника займаній посаді керівником навчального чи іншого закладу або органа управління освітою може бути прийняте рішення про розірвання трудового договору з додержанням вимог законодавства про працю.

Розірвання трудового договору за таких підстав допускається у випадку, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу, яка відповідає його кваліфікації, у тому самому закладі (установі).

Наказ про звільнення або переведення працівника за його згодою на іншу роботу за результатами атестації може бути підписано лише після розгляду його апеляції (у разі їх подання) атестаційними комісіями вищого рівня з дотриманням законодавства про працю.

Відповідно до п.6.4. «Типового положення» педагогічні працівники в **десятиденний термін** від дня вручення атестаційного листа мають право подати апеляцію на рішення атестаційної комісії до атестаційної комісії вищого рівня.

Апеляція на рішення атестаційної комісії I рівня походить до атестаційної комісії II рівня. Апеляція на рішення атестаційних комісій I та II рівнів може бути подана до атестаційної комісії III рівня.

Рішення атестаційних комісій можуть бути **оскаржені через суд**.

ЛІТЕРАТУРА

- Жирков А. П. Правовые аспекты аттестации руководящих работников и специалистов в промышленности : автореф. дис. ...кандидата юрид. наук : 12.00.05. — М., 1979. — 22 с.
- Лазор Л.И. Правовые проблемы конкурсного подбора. Аттестация кадров и рабочих мест на современном этапе: дис. на соискание науч. степени докт. юрид. наук : 12.00.05. — Луганск., 1991. — 246 с.
- Малиновский В. Я. Державна служба: теорія і практика. — К.: Атика, 2003. — 160 с.
- Полетаев Ю. Н. Аттестация работников : правовое регулирование: организационные вопросы. — М. : Проспект, 2000. — 112 с.
- Про застосування деяких норм Типового положення про атестацію педагогічних працівників (Лист МОН №1/9-44 від 26.01.11 року). Режим доступу: <http://osvita.ua/school/news/13957>.
- Типове положення про атестацію педагогічних працівників від 06.10.2010 N 930. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1255-10>.
- Юридический энциклопедический словарь / Под ред. А. Я. Сухарева. — М.: Сов. энцикл., 1984. — 415 с.
- Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол: Ю. С. Шемшукенко та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. — Т.1: А-Г. — 676 с.

НОВІ ВИДАННЯ: рецензії, обговорення, анонси

Нешодавно у видавництві «Свічадо» побачила світ книжка «Зернятко Надії» — перша збірка художніх творів для дітей про Голодомор. Це збірка прозових і поетичних творів, які допоможуть дітям дізнатися про Голодомор, не травмуючи їхньої психіки страшними подробицями та недосяжними для дитячого розуміння

поняттями, а навпаки — пробуджуючи співчуття та змушуючи дітей співпереживати з головними героями. Видання стане в пригоді й учителям молодших та середніх класів, адже може бути використане як на уроці, так і в позаурочних заходах.

Потрібність видання зумовлена кількома обставинами. Якщо дорослі дізнаються про Голодомор з газет, телебачення, художньої літератури чи з розповідей іще живих свідків, то для наших дітей таких джерел небагато — бракує, зокрема, відповідних художніх текстів, на основі яких можна розповісти їм про найтрагічнішу добу нашої історії, яка хоч і болюча, але є дуже важливою у формуванні історичної пам'яті. Оскільки дитяча психіка особливо вразлива, важливо так висвітлювати ті трагічні події, аби маленькі читачі, уbezпечені від сцен насильств та агресії і натуралістичних подробиць, все ж мали змогу відкривати для себе непрості сторінки нашої історії.

Сучасним дітям, які ростуть в умовах продуктового розмаїття, складно цілком осягнути значення слів «голод», «голодомор». Тому перший розділ книжки

ґрунтуються на принципах казкотерапії, який допомагає ввести маленького читача в країну звичних для нього казкових героїв: білочок, зайчиків, їжачків тощо. Тексти створюють ситуації, які спонукають скористатися позитивним досвідом персонажів і віднайти свої власні життєві стратегії. Ототожнюючи себе з головним героєм, що знаходить вихід зі складних ситуацій, демонструючи любов до близького, проявляючи милосердя, дитина засвоює певні моральні цінності та норми поведінки.

Емоційний заряд оповідань і нарисів, що увійшли до другого розділу, дає змогу юним читачам відчути страшну історичну дійсність. Але композиція розділу дозволяє вивести дитину на позитивний досвід і позитивну життєву стратегію.

Твори, вміщені в добірці, розраховані на дітей різного віку — від дошкільного до підліткового. Книжка стане у пригоді батькам для родинного читання і педагогам для «уроків пам'яті». Видання схвалене Міністерством освіти України і рекомендоване для використання в освітніх закладах.